

GK 13. szám *

a) A szerződésben megengedett mennyiségi eltérésre (toleranciára) mint a szolgáltatás mértékét befolyásoló kikötésre csak az a vállalat hivatkozhat, amely a szerződésben kikötött legkisebb mérték erejéig a teljesítési kötelezettségének eleget tett.

b) A szabványban vagy a szerződésben megállapított mennyiségi toleranciával történő teljesítés esetén - ha az eltérés mértékét a szállító megtartja - a szerződésszegés jogkövetkezményei nem állapíthatók meg. Kötelező árhatósági rendelkezés hiányában a szerződés irányadó abban a kérdésben, hogy a megrendelő a teljes szerződött mennyiség vagy csak a ténylegesen szállított mennyiség ellenértékét köteles megfizetni. Ha azonban sem árhatósági rendelkezés, sem a szerződés nem rendezi a fizetendő ellenértéket, a bíróságnak törekednie kell a felek feltehető akaratának, a szakmában szokásos gyakorlatnak a megállapítására. Ennek eredménytelensége esetén a megrendelő csak a ténylegesen leszállított és rendeltetésszerűen használható árumennyiség ellenértékének a megfizetésére köteles.

A Legfelsőbb Bíróság Gazdasági Kollégiuma a GKT 1/1984. számú tanácselnöki értekezleti állásfoglalását a továbbiakban nem tartja fenn.

a) A Ptk. 277. §-nak (1) bekezdése szerint a szerződéseket tartalmuknak megfelelően, a megszabott helyen és időben, a megállapított mennyiség, minőség és választék szerint kell teljesíteni. Ebből nyilvánvaló, hogy a szállítandó mennyiség és minőség kérdésében a feleknek már a szerződésben meg kell állapodniuk, ezek tehát a szerződés lényeges feltételei közé tartoznak. Jogszabály azonban nem tiltja meg a szolgáltatás tárgya mennyiségének tolerancia kikötésével történő meghatározását a szerződésben, egyes állami szabványok pedig kifejezetten rendelkeznek a mennyiségi tűrés lehetőségéről. A tolerancia kedvezményének kikötése a szerződést nem teszi határozatlanná, a tolerancia kedvezményének igénybevétele tehát nem jelenthet szerződésszegést.

A szállítási szerződésekben tehát a szállító vállalatok javára kiköthető olyan kedvezmény, amely szerint vállalt kötelezettségeiknek az előírt mennyiségnél meghatározott százalékkal kisebb vagy nagyobb mennyiség teljesítésével (toleranciával) tehetnek eleget. Az ilyen kikötést a termék természetéből fakadó mennyiségi változások (pl. beszáradás) vagy egyéb körülmények (pl. hogy a termelés pontos mennyiségét előre meghatározni nem lehet) szükségessé tehetik.

A tolerancia ilyen esetekben az adott technikai stb. feltételek mellett a kellő gondosság kifejtése esetén elérhető alsó és felső határt jelzi. Erre a kedvezményre tehát csak a szerződést egyébként teljesítő fél tarthat igényt. Ellenkező álláspot azt jelentené, hogy a szállítási szerződés csak az előírt termékmennyiség tolerált alsó határa erejéig kötelezi a feleket a teljesítésre. Nem hivatkozhat tehát erre a kedvezményre az a fél, amelyik szerződési kötelezettsége legalább a kedvezményrel biztosított alsó határt elérő mennyiségben nem teljesített.

Ha tehát a szállító vállalat a szerződésben megállapított mennyiség helyett - pl. 10%-os tolerancia esetén - annak 90%-át szállítja le, a megengedett eltérés határán belül marad és így a szerződést annak tartalma szerint teljesítette. Ha azonban a teljesítés pl. csak 80%-os, kötelezettségét az eredeti mennyiség tekintetében szegte meg és nem 10%, hanem 20% lemaradás után kell késedelmi kötbért fizetnie.

b) A tolerancia kedvezménye elsősorban a szolgáltatás mennyiségének kérdését érinti, bár annak minőségét is befolyásolhatja (pl. az eltérő választék szállítása esetén). A mennyiség kérdése pedig szükségképpen felveti a megrendelő által ilyen esetekben fizetendő ellenérték mértékének kérdését is. Ez ma az árliberalizáció következtében gyakorlatilag megszűnt hatósági árak mellett jelentős kérdés, és a megoldásban eltérő vélemények nyilvánulnak meg.

Van olyan felfogás, amely szerint a szerződésben kikötött teljes ellenérték éppen azért jár, mert a teljesítés szerződésszerű. Ez a vélemény azon alapszik, hogy bizonyos termékeknél az árat nem egyes darabokra, hanem nagyobb mennyiségre (pl. 1000 db téglára) állapítják meg, és az árkalkulációnál már figyelembe veszik a szabvány által megengedett mennyiségi eltérés lehetőségét is.

Más felfogás szerint a tolerancia csak azt jelenti, hogy a szerződésszegés következményei (szavatosság, kötbér, kártérítés) nem állnak be, de csak olyan mennyiség után jár ellenérték, amely megfelel a követelményeknek. Gyakran előfordul, hogy a felek az általános szerződési feltételekben vagy magában a szerződésben rendezik, hogy a szabványban vagy a szerződésben foglalt toleranciával történő teljesítés esetén hogyan alakul a fizetendő ellenérték. Ez a kérdés ugyanis - kötelező rendelkezés hiányában - a felek döntési autonómiájának körébe tartozik. El is várható, hogy kellő gondossággal történő szerződéskötés esetében a felek ezt a kérdést is rendezzék.

Árhatósági rendelkezés (vagy a kötelező szabvány ellenkező rendelkezése) hiányában tehát a felek szerződési akarata irányadó abban a kérdésben, hogy a tolerancián belül maradó mennyiségi eltéréssel történő szállítás esetében mennyi a fizetendő ellenérték. Itt figyelemmel kell lenni az árak megállapításáról szóló 1990. évi LXXXVII. tv. 9. §-nak (2) bekezdésében, valamint a 13. és 14. §-ában foglaltakra (pl. ha a terméknek van ugyan hatósági ára, a felek ennek ellenére a szerződésben más árban állapodnak meg, ez utóbbi ár nem vehető figyelembe; viszont ha a termék hatósági ára a szerződés megkötése és teljesítése közötti időben szabad árra változik, a szerződést kikötött áron kell teljesíteni stb.)

Ha az általános szerződési feltételek vagy a szerződés erről kifejezetten nem rendelkeznek, a bíróságnak vizsgálnia kell azt a kérdést, hogy a felek feltehető szerződési akarata más forrásból megállapítható-e. Ha sem az árhatósági rendelkezés, sem a szabvány, sem a szerződés nem szól arról, hogyan alakul - a tolerancia megtartásával történő szállítás esetén - a fizetendő ellenérték, s a bíróságnak a felek feltehető akaratát sem sikerül tisztáznia, törekedni kell a szakmában szokásos gyakorlat (forgalmi szokások) [Ptk. 206. § (4) bek.] megállapítására. Bizonyos tömegárak esetében ugyanis (ahol az egyes termékegyedek értéke az ármegállapítás alapjául szolgáló mennyiségi egységekhez képest jelentéktelen (pl. szög, csavarok, ömlesztett áruk), rendszerint más a szakmai gyakorlat, mint az egyedi darabokból álló áruk esetében.

Ha mindezekből ellenkező álláspont nem következik, a felmerült jogvitát a szolgáltatás és ellenszolgáltatás egyenértékűségének elvéből következően általában úgy kell eldönteni, hogy csak a ténylegesen leszállított és rendeltetésszerű használatra alkalmas árumennyiség ellenértékét kell megfizetni.

Előfordul, hogy a szabvány vagy árhatósági rendelkezés úgy intézkedik, hogy bizonyos mennyiségi eltérés már minőségi változást is jelent, pl. a szállítmányt, a terméket alacsonyabb minőségi osztályba kell sorolni, vagy több paraméternél következhet be megengedett eltérés. Ilyen esetben már nem mennyiségi, hanem minőségi kérdéssről van szó, és az ellenérték fizetésénél erre kell figyelemmel lenni.

* Az állásfoglalást a Kúria Polgári Kollégiuma az 1/2014. PJE határozat értelmében az új Ptk.-ba

beépültnék tekintette, és ezért annak alkalmazása körében nem tartotta irányadónak.